

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1946

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

39 – ΤΣΩΡΤΣΙΑ – 39

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΟΥ 1896

Τό Παναθηναϊκό Στάδιο τό γνώρισα μικρό παιδί ακόμα. Ήμουνα κάπου δώδεκα χρονών. Είχε τή σημερινή του μορφή. Ένα βουνίσιο χωμάτινο πέταλο γεμάτο άπ' άγριόχορτα, βοσκή για τίς κατοίκες, μέ καμιά δεκαριά μισοσπασμένα μαρμάρινα άρχαία σκαλοπάτια, άρηά σκορπισμένα σ' όλη του τήν έκταση. Μιά γεφυρούλα, στην ίδια θέση τής σημερινής, ένωνε τήν πόλι μέ τό σημερινό Παγκράτι. Άριστερά άπ' τά σημερινά προπύλαια, ένα καφενεδάκι ξύλινο μέ μισογερμένη τή στέγη του άπ' τήν πολυκαιρία, άδέρφι στο ρυθμό ενός άλλου, κάτω άπ' τίς κολόνες του Όλυμπείου, ήταν τό ρωμαντικό καταφύγιο τών παλαιών Άθηνάϊων, πού μέ τή συνοδεία τής βατραχοσυναυλίας του Ίλισου και τό γουργουριτό του ναργιλέ, άπολάμβαναν τό γλυκό βραστό καφέ. Άπ' τους θαμώνες του αρκετοί φοροούσαν ακόμα τή φουστανέλλα. Αύτή ήταν ή φυσιογνωμία του Σταδίου στα παιδικά μου χρόνια. Πολλά άπό μās τά Πλακιωτάκια, ό σημερινός καθηγητής Σπ. Δοντάς, ό μακαρίτης παιδαγωγός Δ. Λάμψας, έγώ κι' άλλα, συχνοπηγαιναμε σ' αύτή τή... μακρινή έκδρομή, διασχίζοντας τόν κήπο του Όρφανίδη, πού ήταν πίσω άπ' τήν Άγγλική Έκκλησία, και τ' άγγλικό νεκροταφείο, πού βρισκόταν κοντά στη σημερινή θέση του Δισκοβόλου. Έτσι τ' άφησα, όταν μικρός ξενητεύτηκα για τό λύκειο τής Όδησοϋ. Γι' αυτό, όταν έπειτα άπό πολύχρονη άπουσία στο έξωτερικό επέστρεφα στην πατρίδα μέ μία συντροφιά άλλων νέων Έλλήνων σπουδαστών, για τό γιορτασμό τών άγώνων, μέ κατάπληξη αντίκρυσσα στη θέση του έρειπωμένου πού γνώριζα παληού Σταδίου ένα Στάδιο νέο, πού στους κάτασπρους μαρμάρινους κόλπους του δεχόταν τά Έλληνόπουλα τής Νέας Γενιάς, και συλλογίστηκα, πώς αυτό τό τεράστιο άμφιθέατρο, άπ' τους άρχαίους χρόνους ως τά σήμερα, έβρισκε άνθρώπους μ' ένθουσιασμό, πού θυσιάζανε χρήμα και κόπους για νά τό παρουσιάσουν τόσο μεγαλόπρεπο. Γιατί όπως ό Άβέρωφ, ένα φτωχόπαιδο, δουλεύοντας σκληρά ξόδεψε τό

βίο του να τό αναμαρμαρώση, ό αρχιτέκτονας Άναστάσης Μεταξάς, άπό μία ίδεολογία, έστησε σανιδένια σκηνή, πού κάτω άπ' αύτή περνούσε μέρες και νύχτες, για νά παρακολουθή τήν πρόοδο τής δουλειάς, κ' οι μαρμαράδες κάνανε νυχτέρι χωρίς πρόσθετη άμοιβή, έτσι και στην άρχαιότητα, άπ' ό,τι ξέρουμε, ένας Άθηναίος άπό ένθουσιασμό χάρισε αύτά τά χωράφια για τό σκοπό, ένας ζευγολάτης δούλεψε σκληρά μέ χίλια ζευγάρια άλογα για νά συμμορφώση αύτή τή ρεματιά, κλείνοντάς τήν άπ' τή βόρεια πλευρά, και να τής δώση τό σχήμα του πέταλου, πού χρειαζόταν ένα άμφιθέατρο, και ή συντεχνία τών λιθοξόνων έστρωσε τό πρώτο πέτρινο Στάδιο, προτού να τό μαρμαρώση ό Ήρώδης ό Άττικός. Αύτά τά θαύματα κατορθώνει ή Πίστη σε μία Ίδέα. Όσο κι' αν μπορεί κανείς μέ μία δυνατή φαντασία ν' αναπαραστήση άπό περιγραφές τών άρχαίων ένα πράμα πού ό ίδιος δέν τό ζησε, ποτέ δέν θα αιστανθή εκείνη τήν Ικανοποίηση πού αισθάνεται εκείνος πού τό ζει ό ίδιος, τό ζει ή γενιά του. Τό θέαμα του νέου Σταδίου άθελα μās έφερε, ως δια μαγείας, σ' άπώτατους μεγάλους περασμένους καιρούς. Οι γυμνοί άθλητές για πρώτη φορά μās αναπαράστησαν μία σκηνή άπό μία άπομακρυσμένη εποχή πού μόνο άπό διαβάσματα τήν ξέραμε.

Εικοσιτέσσερις Μαρτίου. Παραμονή τής ένάρξεως τών άγώνων. Άεικίνητος και κουρασμένος άπ' τή μεγάλη ευθύνη πού είχε πάρει πάνω του ό άλησμόνητος ποιητής τής «Άντιγόνης», ό Κωνσταντίνος Μάνος, άλυτάρχης του Σταδίου, μανιώδης φίλαθλος άπ' τά παιδικά του χρόνια, μās καθορίζει τίς θέσεις μας, μās δίνει τίς τελευταίες οδηγίες. Μās κατηχεί σ' όλα. Ή ομάδα πού άνήκα κ' έγώ, αν και καλογυμνασμένη, δέν έλαβε μέρος — έπειδή έφτασε άργά, και τοποθετήθηκε στους ξεναγούς. Έγώ βρέθηκα στους Σουηδούς, γιατί ήξερα τή γλώσσα τους. Όλοι τους ήτανε άγνά μεγάλα παιδιά, σωστοί άθλητές. Άλυτάρχης, οργανωτές, ξεναγοί φύγαμε νύχτα άργά άπ' τό Στάδιο, κι άπ' τή υπερδιέγερση για τή δράση μας πού θ' άρ-

χιζε τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῒ, τὴ νύχτα ἐκείνη δὲν κλείσαμε μάτι.

Εἰκοσιπέντε Μαρτίου χίλια ὀκτακόσια ἐνενηντὰ ἔξη, Πενήντα χρόνια ἀπὸ τότε. Ἀπὸ πολὺ πρωῒ, δουλειά, χαρά, εὐτυχία γιὰ μᾶς τοὺς ἔφηβους. Ἀλωνίζουμε τὸ Στάδιο γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν. Παρ' ὅλη τὴν ψιχάλα, μὲ τὴν εὐνοια τοῦ γαλάζιου ἀττικοῦ οὐρανοῦ, ἡ Ἀθήνα τῶν πρώτων Διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων, ἠλιόλουστη, μοσχοβολᾷ ἀπ' τὰ πρώτα ἀνοιξιάτικα λουλούδια. Κίνηση ἀσυνήθιστη στὴν πρωτεύουσα τῶν ἑκατὸ χιλιάδων κατοίκων, προετοιμασίες ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Ξένοι ἀθλητές, οἱ περισσότεροι Ἀγγλοσάξονες, μ' ἐκλεπτυσμένα σώματα ἀπ' τὸν ἀθλητισμό, ποὺ σ' αὐτοὺς ἔχει λάβει μιὰ κληρονομικὴ ἰδιοφυΐα, δημοσιογράφοι ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, ἐπισκέπτες κάθε λογῆς κυκλοφοροῦν. Ἡ Ἀθήνα μεταμορφωμένη σ' ἓνα μεγάλο ἀρχαϊκὸ Γυμνάσιον.

Ὅλοι κρατοῦν στὸ χέρι τὸν ὕμνον μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς τραγούδησε τοὺς ἀγῶνες, τὸ «Ἀρχαῖο Πνεῦμα», γιὰ νὰ τὸ ψάλλουν μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ Σαμάρα σὲ χορωδία.

Ἀρχαῖον πνεῦμ' ἀθάνατον, ἀγνὲ πατέρα
Τοῦ ὠραίου, τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ,
Πατέρα, φανερώσου κι' ἀστράψε ἐδῶ πέρα
Στὴ δόξα τῆς δικῆς σου γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ.

Στὸ δρόμον καὶ στὸ πάλαιμα καὶ στὸ λιθάρι,
Στῶν εὐγενῶν ἀγῶνων λάμψε τὴν ὁρμὴ
Καὶ μὲ τ' ἀμάραντα στεφάνωσε κλωνάρι
Καὶ σιδερένιον πλάσε κι' ἀξιο τὸ κορμί.

Κάμποι, βουνά καὶ πέλαγα φέγγουν μαζύ σου
Σὰν ἓνας λευκοπόρφυρος μέγας ναός,
Καὶ τρέχει στὸν ναὸν ἐδῶ προσκυνητῆς σου,
Ἀρχαῖον πνεῦμα ἀθάνατον, κάθε λαός.

Ὁ ποιητῆς ἔγραψε καὶ τὸ γεμάτο ἔμπνευση (σὲ ἄπταιστη καθαρεύουσα) πεζό του, τὸ «Παλληκάρια», ποὺ παρουσίαζε καὶ σύγκρινε τὸ Αἰσχύλιον «Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων, νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγῶν...» μὲ τοὺς λαϊκοὺς στίχους ἀγνώστων Αἰσχύλων.

Δράκοι καὶ δρακοντόπουλα, Ρωμαῖκα παλληκάρια.
Ὅσο εἶν' ὁ Στέργιος ζωντανός ποσαῖ δὲν προσκυναί.

Οἱ ἀγῶνες συνεχίζονται ὁμαλά, μ' ἐπιτυχία. Κανεὶς δὲν μιλά γι' ἄλλο, παρὰ γιὰ τοὺς δρομεῖς, τ' ἄλματα, τὶς δισκοβολίες. Ὁ λαός δὲν ἐκδηλώνει μόνον μιὰ ἀπλή περιέργεια, ἀλλὰ κάτι περισσότερο. Τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας τοῦ μέλλοντος. Μιὰ ἀνησυχία, μιὰ κρυφὴ ζήλεια ποὺ φτάνει στὰ χεῖλη μας, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ ἐκδηλωθῆ, ὅταν στ' ἀγωνίσματα μένουν πίσω οἱ δικοὶ μας. Κάθε μέρα καὶ μιὰ συγκίνηση, τὸ ποῖός θὰ νικήσῃ σήμερα. Τελικὰ ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες βγήκαμε ἀσπροπρόσωποι μὲ ἰκα-

νοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἀλλὰ τὸ κορύφωμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μας ἦταν τὸ παραλήρημα ποὺ μᾶς πῆρε σβάρνα μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ Μαραθωνοδρόμου. Πετούμενος, ἀλαφρὸς σὰν ἄνεμος, ἤρεμος, εὐσταλής, μπαίνει ὁ Λούης στὸ Στάδιο.

Φωνές ὑστερικές, δάκρυα, ἑκατοντάδες καπέλλα πετιοῦνται στὸ στίβο, ἀλληλοσπασμοί. Μιὰ μεσόκοπη μ' ἀρπάζει καὶ μοῦ κόβει μιὰ δαγκωνιά στὸ πρόσωπο, ποὺ ἀπ' τὴν αἱμορραγία χρειάστηκε ἐπίδεσμος. Ἄν καὶ πέρασαν πενήντα χρόνια τὸ... φιλί τῆς μεσόκοπης στὸν ἔφηβο τῆς ἐποχῆς ἄφησε σημάδι ποὺ ἀκόμα διακρίνεται κάτω ἀπὸ τ' ἀριστερό μου μάτι.

Ὅμορφες εἶναι οἱ ἀναμνήσεις τῶν καλῶν ἡμερῶν, αὐτὲς οἱ ἡδονὲς τῆς μνήμης, ὅταν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ δίνεται εὐκαιρία νὰ τὶς ξαναθυμᾶται κανεὶς. Ἀλησμόνητες παραμένουν ἀκόμα στὴ μνήμη μου, παρ' ὅλα τὰ πενήντα χρόνια ποὺ πέρασαν, οἱ γιορτὲς ἐκείνες τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων τοῦ 1896. Ἀγωνίσματα, ὀμιλίες, συγκεντρώσεις, θεάματα, ἐκδρομές, ἐναλλασσόμενες ζωντανὲς εἰκόνες, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὰ... νειάτα ποὺ τρέχουν φευγαλέα, ὅπως τρέχει καὶ φεύγει ὁ χρόνος.

Τώρα λίγα γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῶν ἀγῶνων. Ἡ προτίμηση ποὺ δόθηκε τότε στὴν Ἀθήνα ἦταν, ἐκτός ἀπ' τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ Δημητρίου Βικέλα, σεβαστοῦ Ἑλληνα ἐργάτη σὲ κάθε καλὸ καὶ προοδευτικὸ ἔργο τῆς ἐποχῆς του, καὶ μιὰ πρακτικὴ λύση τῆς Ἐπιτροπῆς στὸ Παρίσι, ποὺ ἔτσι ἀπόφυγε πιθανὲς διεθνεῖς ἀντιζηλίες καὶ προστριβές, καὶ μιὰ ἱστορικὴ τιμὴ στὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πολιτισμό, ποὺ στάθηκε πρωτότυπος καὶ πρωτοπόρος ἀπ' ὅλους τοὺς προγενέστερους καὶ σύγχρονους λαούς, στὴν καλλιέργεια τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, τῆς ἐποχῆς του, στὴ διάπλαση τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ στὴν ἐξύψωσή του σὲ θρησκεία τοῦ Ὁραίου.

Ἡ νεώτερη ἀναβίωση εἶχε βέβαια κάποια δόση μιᾶς πλατωνικῆς ἀνάμνησης τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου κόσμου, δὲν ἔλαβε ὅμως χαρακτηριστῆρα ὑπέρμετρης ἢ παρεξηγημένης ἀρχαιολατρίας. Ἡ ἀρχαία παράδοση δὲν ἀνέζησε ἐκζητηθεῖσα, ἀλλ' αὐτότελη, θάλεγε κανεὶς. Μιὰ βαθύτερη ἀνάγκη τῆς σύγχρονης κοινωνίας ἦταν τὸ κίνητρο σὲ μιὰ τέτοια ἐκδήλωση. Ἐνα ρεῦμα, ἐδῶ καὶ ἐξῆντα περίπου χρόνια, ἄρχισε νὰ φυσᾷ στὴ Λατινικὴ Εὐρώπη γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ζωῆς. Ὁ Δυτικὸς Λατινικὸς Κόσμος κουράστηκε ἀπ' τὴν ἀνιαρὴ ζωὴ, κ' ἐζήτησε ἀπ' τὸ παρελθὸν τῶν καλῶν χρόνων τὴν ἔμπνευση ὠραίων ἔργων. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν εὐγονία, ἡ λογοτεχνία, τὸ θέατρο, ἡ σάτυρα, ἔβλεπαν γύρω τους, ἰδιαίτερα στὰ ἀστικά κέντρα, τὸ θλιβερὸ κατάντημα μιᾶς κουρασμένης κοινωνίας, σκλάβας μιᾶς ἐπιφανειακῆς ἐθιμοτυπίας, τῆς κλειστῆς ζωῆς τῶν σαλονιῶν καὶ τῶν συ-

κεντρώσεων, τὰ καχεκτικά παιδιὰ τῶν σχολείων, οἱ ἀναιμικοὶ αὐτοὶ δραπέτες τῶν διδασκαστῶν, ὅλ' αὐτὰ μιά ἀτμόσφαιρα πού ἀκόμα δυστυχῶς δὲν ἐξέλιπε ἐντελῶς, καὶ καθὼς ὑποχρεώθηκε σὲ σύγκριση μὲ τὴ ζωὴ τῶν Ἀγγλοσαξόνων καὶ τῶν Ὑπερβορείων Εὐρωπαίων, ἐκινήθη, μὲ σύνθημα νὰ ἀνακόψῃ τὸ ρεῦμα τῆς νωχέλειας τῶν νέων, πού δημιουργοῦσε κίνδυνο ἐκφυλισμοῦ.

Ἡ καλλιέργεια μὲ πάθος τοῦ ἀθλητισμοῦ ἀπ' τοὺς Ὑπερβορείους, τοὺς λαοὺς μὲ τὰ μεγάλα ἀρρενωπὰ καὶ σκληραγωγημένα παρθενικά κορμιά, μὲ τὰ γαλάζια μάτια, μὲ τὴ σπαρτιατικὴ νεολαία, πού ἀργοῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸν ἔρωτα, ἦταν τὰ ὑποδείγματα ὅλης αὐτῆς τῆς κινήσεως, πού ἀγκάλιασε ὁ εἰσηγητὴς τῆς Ἰδέας γάλλος φίλαθλος Κουμπερτόν συνεχίζοντας μιά γαλλικὴ προσπάθεια πού ἀρχισε ἀπ' τὸ 18ο αἰῶνα. Γιατὶ πραγματικὰ οἱ Βόρειοι λαοὶ εἶχανε καλύτερα μελετήσει τὴ ζωὴ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, καὶ καταλάβανε βαθύτερα ὅτι οἱ ἀγῶνες τοῦ κόσμου ἐκείνου, πού γεννηθῆκανε ἀπ' τὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν κ' ἀπ' τὴν ἀναμεταξύ τους ἀμιλλα, κ' ὕστερα ἀπ' τὰ εὐεργετικά τους ἀποτελέσματα, μπῆκαν στὴν προστασία τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ὡς πού ἔγινε συνείδηση, ὅτι κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι τέλειος ἄνδρας, ὅπου κ' ἂν τὸν τοποθέτησε ἡ τύχη, παρὰ ἐκεῖνος πού θὰ εἶχε τέλεια γυμνασμένο σῶμα. Αἰῶνες ὀλόκληρους, καθὼς ξέρουμε ἀπ' τὴν Ἱστορίαν, οἱ ἀγῶνες θεωρηθῆκανε τὸ κορυφῶμα τῶν εὐγενῶν σωματικῶν ἀσκήσεων, σὰν νὰ ποῦμε ἐπίσημες ἐξετάσεις πού δοκιμάζονταν καὶ βραβεύονταν τὰ πῶς ἰκανὰ παλληκάρια. Μιά κακὴ μέρα οἱ νεώτεροι λαοὶ ἀλλάξανε θεοὺς καὶ θρησκείες, κ' ἔστρεψαν ὅλη τους τὴ δύναμη στὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους παραμελώνοντας τὸ σῶμα τους. Ἀπ' ἐκεῖ λοιπὸν ξεπετάχτηκε ἡ διαμαρτυρία καὶ τὸ σύνθημα γιὰ μιά ἀλλαγὴ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ζωῆς, πού ἐριζοβόλησε στὴ συνείδηση τῶν λατινικῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὡς ἀνάγκη γιὰ τὴν καλλιέργεια μιᾶς συστηματικῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, ὅχι ἀπλῶς σχολικῆς, ἀλλὰ μιᾶς εὐρύτερης, μιᾶς φυσιολατρικῆς ἐπιδόσεως, μιᾶς δημοκρατοποιήσεως τοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ στενότερης ἐπαφῆς μὲ τὸ ὑπαιθρο. Κ' ἔτσι μὲ χαρὰ ἔπειτα ἀπὸ ὕπνο δεκαπέντε αἰῶνων ἀρπαξάν τὴν ἀρχαία παράδοση καὶ ξανάρχισαν τὴν καλλιέργεια τοῦ σώματος, καλλιέργεια πού τοὺς ἔδινε δύναμη, κουράγιο, ὑπεροχὴ, τόλμη, αἰσιοδοξία καὶ καθάρια σκέψη. Ὅχι μόνο στὴ νεολαία, ἀλλὰ σ' ὀλόκληρη τὴν κοινωνία. Αὐτὰ σὲ λίγες γραμμὲς ἦταν ἡ ἀφετηρία, τὸ ξεκίνημα, τοῦ νεώτερου ἀθλητισμοῦ καὶ τῆς φυσιολατρίας.

Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία θάθελα νὰ δώσω μιά ἰσχνὴ περιγραφή τῆς ἐπιδόσεως στὸν ἀθλητισμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ γενικὰ Κόσμου, παίρνοντας γραμμὴ, ἀπ' αὐτὴ τὴν Ἱστορίαν. Ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Πάνα, ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Κόσμος ἔζησε κάτω ἀπ' τὴ Ρώμη συνε-

χίζοντας τὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοσή του, ἐπηρεασμένος ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ κυρίαρχου, πού δὲν παρουσίαζε καὶ τόσο μεγάλη ἀντίθεση. Ἡ χριστιανικὴ περίοδος κ' ὁ Μεσαίωνας ἐξάλειψαν καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου κόσμου καί, μαζὺ μ' αὐτὰ φυσικά, κ' ὅ,τι σχετιζότανε μὲ τὴν ἀγάπη στὴ φύση καὶ στὸν ἀθλητισμὸ. Βάρβαρα γυμνάσματα τῶν Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν, σὰν τῆς Ἀρρένας καὶ τοῦ Ἰππόδρομου, ἐπικρατήσανε.

Κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, ἀπ' ὅ,τι μᾶς λένε, ἡ λαογραφία, τὰ τραγούδια, οἱ ξένοι περιηγητὲς, παρατηρεῖται κάτι τὸ περίεργο. Ἐνῶ στὶς ἄλλες περιοχὲς πού βρίσκονταν κάτω ἀπ' τὸν Τούρκο κατακτητὴ, στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀσία, τὰ ἀθλήματα στοὺς Τούρκους, στοὺς Σλαῦους, στοὺς Ἀρβανίτες καὶ στοὺς Ἀσιάτες ἦταν χονδροειδῆς πάλη, τὰ βάρη, οἱ ἄγριες ἵπποδρομίες, πυροβολία, πάτημα τῶν μυτερῶν καρφιδῶν, καὶ τὰ παρόμοια, στίς ὄρεινές, τόσο ἀγαπητὲς κ' ἐλπιδοφόρες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση περιοχὲς τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως περίπου, πού φυσοῦσε ἐλεύθερο ἀγέρι. Ξυπνᾷ ἕνας ἀξιοπαρατήρητος ἀτταβισμὸς. Μιά φυσικὴ ἀμιλλα τῆς βουνήσιας νεολαίας μὲ παιγνίδια, τὸ πῆδημα, τὸ λιθάρι, τὸ πάλαιμα, τὸ σημάδι, τὴ σφενδόνα, τὸν κλεφτοπόλεμο, τοὺς χοροὺς μὲ δωρικὸ βῆμα, κ' ἄλλες ἀνδροπρεπεῖς ἐπιδόσεις, πού μοιάζουν νὰ χουν τὶς βαθύτερες ρίζες τους στὸν ἀρχαῖο κόσμον πού, ἂν κ' ἐξέλιπε, ἄφησε κάποια ἴχνη πίσω ἀπ' τὸ διάβα του.

Στὸ νεώτερο, ἐλεύθερο πιά μετὰ τὴν Ἐπανάσταση, ἑλληνικὸ κράτος, ἡ σωματικὴ ἀγωγή πῆρε τὴ βάση τῆς τότε σχολικῆς εὐρωπαϊκῆς γυμναστικῆς, ἀλλὰ μὲ μιά ἄτονη προσπάθεια, χωρὶς ἀνώτερη πνοὴ γιὰ μιά ἀνάταση, παρ' ὅλη τὴν ἀξιοθαύμαστη προσπάθεια μιᾶς ὁμάδας τῶν πρώτων γυμναστῶν σὰν τὸ Φωκιανὸ καὶ τοὺς μαθητὲς του.

Πάντως ἀπ' τὸ 1838 ρίχτηκε ἡ ἰδέα, ἀλλ' ἀκαθόριστα γιὰ τὴν Ἐκτέλεση Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, πρῶτα στὸ δῆμο Λετρίνων, ἕνα χωριὸ κοντὰ στὴν ἀρχαία Ὀλυμπία, ἔπειτα ἐπὶ Ὀθωνος καὶ Γεωργίου στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔγιναν καὶ μερικὲς γυμναστικὲς ἐπιδείξεις, μέσα στὸ χωμάτινο Στάδιο.

Γενικὰ ἡ προγονικὴ ἀνάμνηση γιὰ τοὺς Ἀγῶνες δὲν φαίνεται νὰχε σβῦσει. Τὴν ἰδέαν ἐνίσχυσε στὰ 1858 καὶ μιά δωρεὰ τοῦ Εὐαγγ. Ζάππα. Ἀπὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν ὁμῶς ἀγῶνων τοῦ 1896, τὰ πράγματα πολὺ ἀλλάζουν. Μιά συστηματικότερη ἐργασία τοῦ ἐπίσημου κράτους, μ' ἐμπνευστὴ τὸν ἀλησμόνητο λογοτέχνη καὶ ἐπιστήμονα γυμναστὴ ὀργανωτὴ Γιάννη Χρυσάφη κ' ἄλλους συνεργάτες του καλὰ καταρτισμένους, ἀρχισε ν' ἀερίζει καὶ νὰ ἐξυγιαίνει τὰ παλιὰ τέλματα. Παράλληλα μ' αὐτὰ μιά πῶς συγχρονισμένη σχολικὴ ἀγωγή, μιά ἐξαιρε-

τική κοινωνική ἀμιλλα δημιουργεῖται μὲ πρόγραμμα μιᾶς εὐρύτερης φυσιολατρίας. Αἰσθητικὴ ἀνάγκη ξυπνᾷ στὰ στήθη τῆς νεολαίας, καὶ μὲ ἀξιόλογους καθοδηγητὲς ἐμπνέεται ἀπ' τὴ γοητεία καὶ τὴν ὀμορφιά τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, ἀπ' τὸ ὑπέροχο κάλλος τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου. Ἀνοίγουν τὰ ἀνόποπτα μάτια μας μπρὸς στὴν ὀμορφιά ποῦ εἶναι προικισμένη ἡ ἑλληνικὴ μας πατρίδα. Ἡ κίνηση αὐτὴ καταλύει τὴν ἀδράνεια, τὴν ἀπονάρκωση καὶ τὴν ἀερολογία τῶν καφενεῖων, αὐτὴ τὴν κακὴ ἀνατολίτικη κληρονομιά. Φυγαδεύει τοὺς ἄγριους καὶ φονικούς παλληκαρισμοὺς τῆς ταβέρνας, κι' αὐτὴ ἀκόμα τὴ γελοία μονομαχία. Σβύνει τοὺς κατ' ἐπάγγελμα ἀθλητὲς, τοὺς αὐτοσχέδιους δρομεῖς. Ἡ νεολαία τῶν σχολείων βρίσκει μιὰ εὐγενέστερη ἀπασχόληση, σῶζονται τὰ παιδιὰ ἀπ' τοὺς δρόμους.

Σὰν συνέχεια παρουσιάζεται ἡ ζωηρὴ ἐπιθυμία γιὰ τὴν ὀργάνωση μιᾶς πλατυτέρας φυσιολατρικῆς καὶ περιηγητικῆς ἐπίδοσεως. Ἡ πρώτη συστηματικὴ ρεαλιστικὴ σπρωξιὰ (ἂν καὶ δὲν ἔχει σημασία, πάντα ὁμως χρειάζεται σ' ἐκείνους ποὺ καταγίνονται μὲ τὴν ἱστορία) δίνεται τὸ 1899 ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ πόλεμο τοῦ 1897. Ὁ καθηγητὴς Σπ. Λάμπρος μαζὺ μὲ μιὰ συντροφιά ἀπὸ ὁμήλικούς του καὶ νεώτερούς του, ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς περάσανε στὸν ἄλλον κόσμο, κι' ἄλλοι σὰν τὸν καθηγητὴ Γ. Ματθαίουποῦλο, τὸν διευθυντὴ Ἀλ. Βλάχκαλη, ἐμένα καὶ κάποιους ἄλλους ποὺ δὲ θυμᾶμαι τώρα ὅν ζοῦν ἀκόμα γιὰ νὰ παραδίνουν τὴν παράδοση στοὺς νεώτερους, ἰδρύσαμε τὸν «Ὁμιλο τῶν Ἐκδρομῶν» ποὺ γιὰ τὴν ἐποχὴ του ἔδρασε μὲ τὸ παραπάνω. Ἐκτὸς ποὺ περιηγήθηκε ὅλη τὴν Ἑλλάδα, τὴ Σικελία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν Κωνσταντινούπολη κι' ἄλλα μέρη, ἐδημοσίευσε καὶ ἔργα ἀξιόλογα γεωγραφοχωρογραφικά.

Ἡ δράση του παραξένεψε λιγάκι τοὺς τότε πολὺ συντηρητικούς. Ἰδιαιτέρα τοὺς πείραζε ἡ συμμετοχὴ κυριῶν καὶ δεσποινίδων. Μιὰ γελοιογραφία τοῦ Θ. Ἀννίνου στὸ «Ἄστυ», τοὺς παρέλαβε μὲ τὸ «πῆραν τὰ βουνά», δηλαδὴ τρελλαθήκανε.

Ἡ ὀργάνωση αὐτὴ ἔζησε πολλὰ χρόνια κ' ἔγινε ἀφορμὴ καὶ πειρασμὸς γιὰ νὰ ἰδρυθοῦν καὶ πολλὲς ἄλλες ἀνάλογες τουριστικὲς καὶ φυσιολατρικὲς, μὲ ἐξαιρετικὰ καὶ ἀξιοζήλευτα ἀποτελέσματα. Καμιὰ δεκαριά ἔχουνε σήμερα δράση μόνο στὴν πρωτεύουσα καὶ στὸν Πειραιᾶ ἐκτὸς ἀπ' τὶς ἄλλες τῶν ἐπαρχιῶν. Λαμπρὰ εὐγενικὰ διοικητικὰ στελέχη καθοδηγοῦν μὲ προοδευτικὸ πνεῦμα τὶς προσπάθειές τους. Μέσα σ' αὐτὲς ἐξαιρετικὴ θέση ἔχει ὁ «Ἑλληνικὸς Ὀρειβατικὸς Σύνδεσμος» γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη του ἐπίδοση καὶ συστηματικὴ προπὸνηση τῆς νεολαίας, στὴν ὀρειβασία (ἢ Ἀλπειβασία) καὶ στὶς χιονοδρομίες μὲς στὰ πλαίσια τῆς ὑγιεινῆς, μὲ τμήματα σ' ὅλη τὴν

Ἑλλάδα, τὴν ἀνέγερση πολλῶν ὀρεινῶν καταφυγίων, τὴν ὀργάνωση ἐκλαϊκευμένων εἰδικῶν ὀμιλῶν καὶ μεθοδικῶν μαθημάτων σχετικῶν μὲ τὴ δράση τῆς, καὶ γενικὰ μὲ τὴ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς φύσεως.

Στὴν ἴδια ὀργάνωση πιστοποιεῖται μιὰ βαθύτερη μεταξὺ τῶν μελῶν κατανόηση, στὴν κοινὴ τους ἰδεολογία, ἕνας ἠθικός κρῖκος καὶ στενὸς δεσμὸς, στοὺς κινδύνους καὶ σ' ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐπίδοση, μιὰ ἀλληλεγγύη καὶ συνεργασία σὲ πνεῦμα δημοκρατικὸ, χωρὶς διάκριση ἡλικίας, κοινωνικῆς θέσεως κ.τ.τ.

Ἡ ὀρειβασία κανονικὰ καλλιεργουμένη μπορεῖ νὰ συνδυάσῃ ταυτόχρονα πολλὲς σωματικὲς ἀσκήσεις καὶ νὰ συντελέσῃ στὴν ἰσορροπὴ ἐπιμέλεια σώματος καὶ νοῦ, στὴ συμμετρικὴ ἀνάπτυξη κορμιοῦ, ἄκρων, πνευμόνων, καὶ νὰ προσδώσῃ ἀθλητικὸ πνεῦμα μὲ τὴν εὐγενέστερη μορφή. Δύναμη κ' Ὀμορφιά ἐκτιμοῦσε πάντοτε ἡ ἀνθρωπότης. Πολλὰ χρωστοῦμε ἐπίσης στὶς καλὲς πρωτοβουλίες γιὰ τὴν ἰδρυση στὴν Ἑλλάδα τοῦ Προσκοπισμοῦ. Ἀκαταπόνητοι ἐργάτες σὰν τοὺς σεβάσμιους Μάρκο Μίνδλερ, Γ. Δροσίνην, τὸν ἀείμνηστο Ἀθ. Λευκαδίτη, καὶ τόσοι ἄλλοι ἀπὸ μᾶς δώσανε ὅ,τι μπορούσαν σ' αὐτὴ τὴν ἰδεολογία, μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα καὶ μὲ μεγάλες μελλοντικὲς ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐπίδοση τῆς νεολαίας μας.

Ἡ ἐπιτελεσθεῖσα ἀντιστροφή εἶναι τόσο ὀρμητικὴ, ὥστε νὰ μὴν ἀνησυχοῦμε ὅτι θὰ γυρίσουμε κάποτε στὰ παλιά. Ἡ ἀνάπλαση ψυχῆς καὶ σώματος ἔχει γίνῃ ὀριστικά. Βαθύτερη σημασία ἔχει ὅτι κατανοήθηκε κι' ἀγαπήθηκε ἀπ' τὸ λαὸ καὶ σημειώθηκε μιὰ ἐποχὴ, ποὺ δὲν ἔχει τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὰ μέχρι τοῦδε παλιά χρόνια τῆς ἀδράνειας. Πετάξαμε μακριὰ κι' ὀριστικά τὸν κακὸ νόμο τῆς κληρονομικότητος, ποὺ μᾶς ἀπειλοῦσε τόσα χρόνια.

Ὅλοι καταλάβαμε ὅτι ἡ σωματικὴ ἀκμὴ δὲν εἶναι κτῆμα μόνον γιὰ τὰ πρῶτα νειάτα. Ἄλλὰ καὶ ὀλόκληρης τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας.

Ὅλες αὐτὲς μαζὺ οἱ προσπάθειες σμίγουν στὴν ἴδια ἰδέα, στὴν ἀγάπη γιὰ τὴ φυσιολατρεία, καὶ συντελοῦν στὴ γενίκευση τοῦ ἀνώτερου σκοποῦ τῆς δημοκρατοποιήσεως τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς καὶ τὴν ἐδραίωση τῆς φυσιολατρίας, σὰν συνειδήσεως, ἰδιαιτέρα δὲ τὴ γνωριμία κ' ἐξιδανίκευση τῆς μητέρας Πατρίδας, μακριὰ ἀπὸ κάθε τι ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ προστριβές, ἢ νὰ βλάψῃ τὴν ἐνότητα μιᾶς κοινῆς προσπάθειας ὄλων αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν συγγενῶν ὀργανώσεων, γιὰ ἕνα ὑψηλότερο σκοπὸ. Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ὅταν ρωτήθηκε νὰ ὑποδείξῃ φάρμακο κατὰ τοῦ ἀλληλοφαγώματος τῶν Ἑλλήνων, ἀπάντησε μ' αὐτὸ τὸ χρησμὸ: «Κακὰ πάντα αἴρονται ἂν Ὀλυμπίων ἀγῶνες ἀνασταθῆσονται». Δὲν τὸ ἐπαναλαμβάνουμε; Τί ἔχουμε νὰ χάσουμε!

ΚΩΣΤΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ